

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Філософський факультет
Кафедра етики, естетики та культурології

Моральне і естетичне як константи соціальних проєктів

Кваліфікаційна робота за напрямом підготовки 033 «Філософія»
на здобуття кваліфікаційного рівня бакалавра філософії

Студент-виконавець:

Артюшенко Владислав Вікторович

(підпис)

IV курс, ОС - Бакалавр

Науковий керівник:

Валентина ГРИЦЕНКО

кандидат філософських наук, доцент

(підпис)

Допущено до захисту:
на засіданні кафедри етики, естетики та культурології
протокол № _____ від _____ 2021 р.

Зав. кафедри етики, естетики та культурології,
доктор філософських наук, доцент
Ірина МАСЛІКОВА

Київ-2021

Зміст

Вступ.....	3
Розділ 1. Соціальний проєкт як феномен культури.....	7
1.1 Сучасний світ у морально-естетичному дискурсі.....	7
1.2 Соціальні проєкти як спроба вирішення проблеми людини	16
Розділ 2. Морально-естетичні стимули сучасного соціального проєктування.....	30
2.1 Глобальний соціальний проєкт як потреба сьогодення	31
2.2 Морально-естетичне ядро "Проєкту "Венера"	41
Висновки	46
Список використаних джерел	49

Вступ

Сьогодні дуже часто можна почути про соціальні експерименти, а слово “проект” постійно лунає в соціальних мережах із вуст інфлюенсерів. Соціальний проект швидше за все асоціюється з притулком для безхатків, благодійною організацією чи екоактивізмом. Але як це часто трапляється зі словами, їх сутнісний зміст розсіюється, тому не так часто соціальний проект мислиться відповідно до його природи - як фундаментальне явище культури. Воно супроводжує людство з незапам’ятних часів, рухає його вперед, формує суспільство, визначає, врешті, роль і місце людини у світі. Сучасний, звичний для нас світ також є результатом попередніх соціальних проектів.

Незважаючи на таке неспростовно важливе значення, дослідження соціального проекту як культурного феномену у науковій думці практично відсутнє, не кажучи вже про їх обов’язкову морально-естетичну константу, яка, власне, і складає основу нашого дослідницького інтересу. Її ж теоретичне ігнорування робить евристично недостатнім вивчення природи даного явища, залишаючи відкритим питання щодо сутнісного ядра його цілепокладання, яким є людина у невпинності її саморозвитку. Моральнісне і естетичне – фундаментальні людські діяльності, як відомо, формують людськість, яка кожного разу по-новому відтворюється у планах перетворень та трансформацій світу людини. Відповідно, наявність і масштаб морально-естетичної складової обумовлюють життєздатність й продуктивність соціальних проектів як відповіді людини на незадовільні обставини її буття. Стосується це і сучасного світу з його глобальними проблемами, загрозливими для подальшого існування людства. Тому потреба у проєктивності, одна з визначальних ознак нашого часу, виконує задачу його збереження за умови її духовної спрямованості, забезпеченої діалектичною єдністю морального і естетичного.

Ступінь наукової розробленості теми. Феномен соціального проекту набув значної популярності у багатьох сферах знань. Підходи до нього, його природи, до обсягу його змісту та соціокультурної дієвості формувалися у межах багатьох наук, що і визначило необхідність його міждисциплінарного дослідження. Соціальні проекти ставали об'єктом праць таких дослідників, як В.Белінський, М.Бердяєв, О.Богданов, М.Вебер, Л.Вітгенштейн, М.Гайдеггер, М.Данилевський, Д.Дьюї, Е.Дюркгейм, О.Лосєв, Т.Мор, Дж.Оруел, К.Поппер, К.Роджерс, Е.Тоффлер й інші. Логіка даного дослідження викликала також необхідність звернення до праць Ж.Бодрійяра, передусім, до обґрунтування ним теорії мовчазної більшості, З. Баумана з його аналізом проблеми самоідентифікації людини у сучасному світі, М. Кастельса щодо специфіки культури інформаційної епохи, Т. Шатунової відносно важливості естетичної складової у процесах самоідентифікації сучасної людини, ускладнених сьогоднішніми соціальними реаліями.

В основу розгляду морально-естетичної константи соціальних проектів було покладено розуміння природи людини, духовності як виміру людськості, моральнісного і естетичного як фундаментальних людських діяльностей, чия аналітико-методологічна база закладена у ранніх працях К. Маркса, передусім, в його “Економічно-філософських рукописах 1844 року”, та багатоаспектно розвинута у дослідженнях представників Київської філософської школи: Шинкарука В.І., Іванова В.П., Фортової О.І. Самій постановці проблеми суттєво посприяли “Держава” Платона, “Державець” Н.Макиавеллі, “Левіафан” Т.Гоббса, “Думки про виховання” Дж.Локка, “Міркування про виникнення нерівності між людьми” Ж.Руссо, “Людське суспільство в етиці та політиці” Б.Рассела.

Одним з важливих векторів вивчення соціального проекту виявився його філософський аналіз, представлений, зокрема, його соціально-філософським дослідженням, здійсненим А.Чащиною. Для обґрунтування об'єктивної

необхідності у створенні сучасних глобальних соціальних проєктів плідним стало звернення до праці З.Баумана “Сучасність, що тане: життя в утопії“, де розкриваються проблеми згортання творчого потенціалу людини у так звану “епоху мисливців”.

Доречно окремо згадати доповіді Римського Клубу, що попри свої руйнівні меседжі стосовно зміни образу людини просуває ідею глобальної проєктивності, виокремлюючи й актуалізуючи реальні проблеми сучасного людства, що потребують невідкладного загальносвітового вирішення. Сам факт виділення людства як колективного суб’єкта глобальних соціальних проєктів є аргументом на користь своєчасності і правомірності нашого пошуку.

Вагомий внесок у методологію розгляду глобальних проєктів з позицій сутнісних сил людини зроблений глибокими й багатоплановими дослідженнями В.І.Самохвалової, гарячої прихильниці створення планетарного дому на основі загальнолюдських цінностей. Суперечливість відповідної діяльності у сучасних умовах розвитку обумовила появу її праці “Глобальні проєкти: утопії, антиутопії, альтернативи”, що укріпила методологічні засади нашої позиції. Важливими у цьому ж плані стали “Категоріальність світосприйняття та структура практики” В.Табачковського та “Ціннісні основи індивідуального буття: досвід екзистенційної аксіології Л. Баєва ”.

Головною ж доказовою частиною константності морального і естетичного у соціальних проєктах стали праці, виступи та інтерв’ю Ж. Фреско, ідеолога і автора діючого ”Проєкту Венера”.

Мета і завдання дослідження. Метою бакалаврської роботи є розгляд соціального проєкту як культурного феномену та виявлення в ньому обов’язкової морально-естетичної константи, що пов’язана із сутнісною самореалізацією людини.

У зв'язку з поставленою метою слід вирішити наступні завдання:

1. Розглянути сучасний світ у морально-естетичному дискурсі, виокремивши нагальні проблеми;
2. Дослідити морально-естетичні запити людини в ряду константних спонук до створення соціальних проєктів у минулому, описати їх реалізацію;
3. Довести, спираючись на аналіз проблем сучасного суспільства, необхідність у глобальних соціальних проєктах, спрямованих на їх вирішення;
4. Виявити морально-естетичну складову діючого соціального проєкту Жака Фреско “Проєкт Венера”.

Розв'язання даних задач має сприяти з'ясуванню закономірного характеру існування проєктивної діяльності людини як умови її саморозвитку й, таким чином, як складової людської культури, що, у свою чергу, дозволить показати обов'язкову присутність у соціальних проєктах морально-естетичних регулятивів.

Об'єктом дослідження постає соціальний проєкт як феномен культури.

Предметом дослідження виступає константність морального і естетичного у соціальних проєктах.

У дослідженні планується розглянути соціальний проєкт як культурний феномен, чия перманентна присутність в історії людства обумовлена, з одного боку, сутнісними інтенціями людини, з другого – загостренням соціальних проблем у бік неможливості самореалізації людини у повноті її духовно орієнтованої цілісності; показати, що сучасний етап розвитку людства відповідає умовам активізації такої проєктивної діяльності, що промовисто засвідчено кризовими явищами морально-естетичного характеру; довести, що сучасні проблеми людства потребують у своєму вирішенні саме глобальних проєктів, здатних суттєво трансформувати базові та устояні

соціальні структури на користь Людини; з'ясувати константний характер морального і естетичного у соціальних проєктах, продемонстровано їх забезпечувальну роль у “Проєкті Венера”.

Методологічна основа дослідження. Використані у дослідженні методи обумовлені його метою та завданнями, а також характером об'єкта і предмета. У роботі були застосовані такі загальнонаукові методи дослідження, як аналіз, синтез, систематизація, узагальнення, структурно-функціональний, порівняльно-історичний та інші. У процесі роботи над бакалаврським дослідженням використовувалися методологічні та теоретичні розробки філософів та культурологів, а також науковий доробок суміжних галузей гуманітаристики, що визначило міждисциплінарний характер аналізу.

Структура і обсяг роботи. Бакалаврська робота складається із вступу, двох розділів, чотирьох підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи складає_сторінок. Список використаних джерел (кількістю 39 найменувань) займає 4 сторінки.

Розділ 1. Соціальний проєкт як феномен культури

Соціальний проєкт, як вже зазначалося, є одним із рушіїв розвитку суспільства. За час історії людства було створено багато проєктів, результатом яких стала й та модель світу, яку ми маємо нагоду бачити зараз. Pax Romana, “Держава” Платона, Християнство, комунізм і лібералізм, демократія, ООН, “Римський клуб”, “BLM” і “Рух Жовтих Жилетів” тощо - все це різні за масштабом і характером соціальні проєкти, вплетені у волокна культури людства як альтернативна картина світу, вимріяна модель суспільства, що має змінити на краще життя сучасників та долі майбутніх поколінь.

Ці інтенції чинні й сьогодні, формуючись на тлі великої низки проблем, загрозливих для подальшого розвитку людства. Їх вирішення потребує значних проєктивних зусиль, заряджених знанням природи сучасних суспільних негараздів та розумінням оптимальних шляхів їхнього подолання. На часі глобальні соціальні проєкти, спрямовані на збереження людини у повноті її сутнісних сил, у цілісності, забезпеченій однією з головних умов – єдністю моральнісного і естетичного – головного ґрунту для формування, збереження та відтворення духовності. Історія людства знає немало подібних прагнень, кожне з яких у низці своїх мотивацій з необхідністю мало цю складову. Її константність є нічим іншим, як викликом сутності людини на обставини буття, несприятливі для її саморозвитку. У подальшому спробуємо розкрити чинники появи такої потреби, деякі значущі форми її історичної реалізації, підтвердивши сталість її духовної спрямованості в одному з яскравих сучасних глобальних соціальних проєктів.

1.1 Сучасний світ у морально-естетичному дискурсі

Сучасний світ — це сукупність соціальних, політичних, економічних, культурних, екологічних відносин, які становлять цілісну систему людського буття на теперішній момент часу. Як було вже зазначено, він має низку гострих проблем: нестачу ресурсів, несправедливий розподіл багатства і влади, забруднення навколишнього середовища тощо. В будь-якому випадку основні проблеми світу зводяться до проблеми духовної стагнації, вираженої, зокрема, у явищах морального занепаду, моральнісного здрібнення, естетичної атрофії, сформованої ерзацами масової культури. Калокагатійність, що з античних часів визнана основою і гарантом справжності людини, постала в сучасному соціумі не як культурна норма, а як маркер духовного дефіциту, як нагадування про можливість жити і самоздійснюватись у парадигмі єдності добра і краси.

Виклики, що дотепер не були відомі людству, гранично унаочнили цю проблему, сформувавши навколо неї відповідний актуальний дискурс, що живиться колізіями суспільних трансформацій, фактичним перетворенням світу на мережу, де кожна цятка перетинається з іншими в інформаційних хитросплетіннях, де суспільство, а, отже, й людина набувають нових форм і змісту, де руйнується старий порядок, поступаючись місцем новому. Ці трансформації відбуваються настільки стрімко, та ще й у глобальних масштабах, що кризи зазнає основне опертя людини – людськість як така. Як відомо, її духовний характер забезпечується єдністю морального і естетичного, яка, згортаючи простір свого людинотворчого впливу, робить сумнівним світле майбутнє людства і, врешті, – збереження його родового коду.

Це спрямовує увагу філософії до людини, нагадуючи заради чого здійснюються проєктивні зусилля. Одним з її векторів є проблема самоідентифікації, що ускладнена реаліями сучасного етапу суспільного розвитку людства [6, с. 74]. За визначенням Е.Еріксона, одного з перших дослідників ідентичності людини, ідентичність – це здатність чинити згідно з відчуттям своєї безперервності у часі, основа цілісності особистості, здатність справлятися із внутрішніми конфліктами. Широкий дискурс дослідження ідентичності засвідчує загострення проблеми її формування в особистій історії людини, що постала перед викликами нашого часу. Не дивно, що в його тезаурусі часто фігурують поняття спротиву та опору. Так, наш сучасник, німецький філософ В. Гесле визначає ідентичність як здатність емпіричного об'єкта чинити опір часоплинному буттю, що імманентно намагається його змінити [28, с. 112-127].

Формування, збереження і відтворення справжньої особистої ідентичності вимагає постійної роботи співставлення двох планів – власного уявлення про себе і себе реального. Тож людина як цілісна відкрита система

через необхідність взаємодії з оточуючим світом постійно перебуває у стані змін. Її свідомість завжди знаходиться у процесі отримання нового досвіду, переосмислення старого під кутом пріоритизації. Водночас, цей постійний рух і перманентні зміни, власне, й забезпечують самозбереження людини у повноті її потенційної універсальності, уможливлуючи при цьому розвиток її індивідуальності у потоці обставин, подій й засилля інформації.

У цих процесах відношення “Я – Світ” залишається засадовим впродовж всієї людської історії, набуваючи з розвитком суспільства та культурного середовища нових форм та механізмів ідентифікації, нарощуючи шари її складної та багат шарової будови, відкриваючи та освоюючи невідомі раніше ідентифікати [19, с. 12]. Це не відбувається лінійно, розгортаючись у системі реальних соціокультурних координат, позначених не лише злетами та надбаннями, але й кризами та стагнацією. Як зазначає дослідниця І.Лисак, “...криза самоідентифікації з’являється тоді, коли руйнується звичне соціокультурне оточення, що сприймається людьми як природне, коли людина не розуміє процесів, що відбуваються навколо неї, та не може визначити своє місце у світі” [9, с. 37-42]. Стосується це не лише змін глобального порядку, а будь-яких, навіть мізерних, що знаходяться в межах особистої території людини.

На думку британського соціолога З. Баумана, що спеціалізується на проблемах сучасного суспільства, криза самоідентифікації як масове явище є вже досить тривалою, хоча й теоретично відносно новою проблемою, унаочненою ще за часів промислової революції та пов’язаної з нею перебудовою суспільного порядку. У цей період людство отримало перший досвід прискореної динаміки соціальних змін, не пов’язаних із змінами поколінь [1, с. 180-182]. Сьогодні цим нікого не здивуєш. Відповідно, це стало одним із факторів ускладнення духовного розвитку людини, адже її родові інтенції не знаходять потрібного оперття в існуючих реаліях буття. Ось

чому проблема самоідентифікації стала однією з головних проблем сучасності.

Важко уявити, що відчуває людина, яка витратила все життя на розбудову держави, що зникла в один момент. Влучний вислів Геракліта “*Πάντα ρεῖ καὶ οὐδὲν μένει*” в умовах сьогодення набуває нового змісту. Якщо раніше термін дієздатності суспільного порядку налічував тисячоліття чи віки, тепер людина за життя почала переживати по кілька трансформацій. В умовах постіндустріального інформаційного суспільства проблема ускладнення самоідентифікації лише загострилася. Мобільніша і гнучкіша завдяки технологіям, сучасна людина потрапила на нестійкий ґрунт, що продукує її внутрішню нестабільність, аморфність, непостійність, невизначеність, поверховість, потребу в самозахисній соціальній мімікрії, схильність до стандартизації. Вона виживає за рахунок набутої соціальної пластичності, яка не потребує чіткого індивідуального самовизначення, чому немало прикладів.

Один із зафіксованих прикладів — Маркус Арнольд, підліток, який на профільному ресурсі зробив аккаунт і надавав юридичні консультації, згодом ставший одним із лідерів платформи [11]. Австрійський письменник і філософ Гюнтер Андерс влучно називає людину, що, врешті, постійно знаходиться на перетині віртуального й реального, “розсіяним індивідом”. Такий індивід, за Андерсом, — “дивізіум”, приймає водночас різні соціальні ролі, нерідко антагоністичні одна до одної. Втрачаючи таким чином орієнтири реального бачення світу, людина губить можливість набутти справжньої ідентичності [32]. Згідно з М. Кастельсом, це змінює навіть такі фундаментальні речі, як сприйняття часу. На заміну людина отримує запропонований кіберпростором метатемпоральний час, занурюючись у нього безліч разів на день. Диджиталізований простір, утворений між двома

хронотопами, змушує людину забути про минуле і майбутнє, залишаючи її один на один з чистим “зараз” [7].

Слід погодитись з Л. Соловйовою у висновку, що “сучасні масмедіа, інформаційно-комунікаційні технології, особливо мережа Інтернет, дереалізують реальність, сприяють розщепленню особистості, породжуючи нетрадиційні соціокультурні ідентичності, нестабільні дифузні моделі суб’єктивності, занурюючи такого “розірваного” індивіда в світ абсурду”. На думку дослідниці, технології “призводять до змін етичних орієнтирів розвитку, виникненню нових форм самовизначення людини, обумовлюючи нові екзистенціальні проблеми” [22, с. 50-55]

Врешті, світ одягненої в безліч суперечливих образів людини, оточеної подібними ж неідентифікованими людьми, перевертається догори дригом, бо вона перестає розуміти, хто є хто, хто “свій”, хто “чужий”, оскільки моральнісного підґрунтя під цим вже не існує. Є власна рольова множинність, як от у блогера, що у медіапросторі є водночас інвестором, ресторатором, музикою, ведучим телешоу, спортсменом і псевдонімічним персонажем тощо.

Зав’язані в одну біографію паралельні сценарії життя сьогодні є справою звичною, майже класичним сюжетом. Зміна місць проживання й роботи професії та хобі, створення нової сім’ї тощо – не рідкість. З’явилася навіть мода на зміну фаху кожні кілька років, що широко демонструє сучасне кіно. Руйнування духовних основ людини, розщеплення особистості породжують нові й нові моральнісні проблеми, змінюючи, водночас, й естетичну оптику людського сприйняття. Втрачено мірило морально-естетичної оцінки явищ. Засади і кордони розмиваються, амбівалентне стає синонімічним. Постмодерним вироком світу стало перетворення добра і зла, краси і потворності з орієнтирів у формуванні духовності на інструментальні поняття теоретичних дискурсів.

Для народженої та зрощеної в цих умовах людини більше не існує “правильного” і “неправильного” з точки зору добра і краси в їх класичному людинотворчому розумінні. При цьому йдеться не про духовний пошук, а про редукцію духовних цінностей і релятивізм як прагматично-зручну життєву позицію, яка сприяє пристосуванню до будь-яких обставин. На цілісну особистість немає попиту на сучасному “соціальному ринку”. Світ все більше оперує поняттям маси як групи людей, що існують за однаковими правилами, являючи у своїй сукупності пасивний організм. Середньостатистичність спрацьовує на індивіди, що унаочнюють базові стратегії пануючої масової культури. Зведена нанівець індивідуальність не опікується проблемами самоідентифікації.

Позбавлені суб’єктивності, маси, як зазначав Бодрійяр у праці “В тіні мовчазної більшості, або кінець соціального”, не мають ні атрибуту, ні предикату, ні преференції або якості, а, отже, існує лише симуляція соціального, де масам відведено лише задану роль на відміну від можливості власної саморепрезентації. Таким чином, соціального не існує; позбавлені політичної волі, маси вже не є суб’єктом історії, стаючи “тінню, яку відкидає влада” [2], споживачами нав’язаних їм політичних і соціальних процесів, сповідуючи гіперконформізм і байдужість. Питання не в тому, чи правий Бодрійяр, коли каже, що маси лише поглинають політичну волю або йдуть на ціпку маркетологів, адже ринок сам будується на певній волі мас (що сподобалось більшості, те й будуть виробляти) — залишимо це для дискусії. Факт у тому, що масова культура знищує індивідуальність.

З моменту публікації праці Бодрійяра пройшло 39 років, й за цей час питання мас постало принципово, як ніколи. Зростаючі проблеми самоідентифікації та стандартизації людини переплелися з іншим явищем – естетизацією соціальної реальності. Як вказує Т. Шатунова, естетизація – це “процес посилення або надбання естетичних якостей людьми, речами, усіма

формами суспільних відносин, що не мають прямих естетичних функцій” [31, с. 33].

Естетичне як рафінована форма вираження людськості віддає авансцену естетично позначеним речам та явищам, що мають ринковий попит у широкому сенсі слова. Скорочення періодів існування трендів, швидка їх заміна акцентує увагу на вип'ячуванні естетичної форми, її агресивній звабливості. Тотальна товаризація естетичного, розвиток товарно-грошових відносин на естетичних рейках, розбещує та дезорієнтує людину-споживача, підмінюючи справжню красу утилітарною, що провокує її на дії, протилежні людській природі, родовій потребі у творчості. Естетична функція стає товарною якістю, що має забезпечити зростання попиту. Головне не золото, а те, що блищить. Нічого дивного в цьому немає, адже процес естетизації є не показником прогресу, а наслідком деіндивідуалізації та стандартизації людини, що хапається за показну красу, як за останній ковток, здатний врятувати її особистий простір.

Ми поділяємо позицію Т.Шатунової, що називає естетизацію найпростішим і найлегшим способом індивідуалізації людини в сучасних умовах, адже орієнтація на зовнішній естетичний характер, може штовхати до розвитку внутрішнього світу, а, отже, й індивідуальності [31, с. 45]. Ставши інструментом соціального впливу, естетичне начало швидко набуло тоталітарної форми, сприяючи формуванню кліпового сприйняття і кліпового мислення, деструктивних для морально-естетичного виховання людини [31, с. 50]. Продукти contemporary art, що викликають враження позапрофесійності, переконання, що “я теж так можу”, відвернули його реципієнтів від художньої класики, її духовної скарбниці, зробивши мистецтво буденним явищем, актом емоційно-адреналінових сплесків, аксесуаром протестних жестів тощо.

Безперечно, жага людини до творчості та креативної самореалізації є сутнісною людською потребою. Людина, як істота, що здатна бачити красу і добро, відрізнити їх від потворності і зла, конче потребує їх дієвої присутності, у власній діяльності і своєму житті. Однак така можливість зведена сьогодні до мінімуму.

Стандартизація, можливо, навіть й механізація людини, денормалізація морально-естетичних регулятивів, ускладнення процесів самоідентифікації практично унеможлиблюють реалізацію творчого потенціалу людини. Втрата функції творця тягне за собою втрату суб'єктності. Продукована ж масовою культурою "побутова краса" створює лише ілюзію причетності до креативності. Врешті, потреба в естетичному переформатовується у жагу мати у власності естетично акцентовані речі. І тут знову – нічого особистого!

Отже, сучасний світ став новим викликом людині: окрім вічних проблем людства, він приніс нові колізії, створені під тиском технологічного прогресу, індустріалізації, інформатизації, суспільних перетворень. Сучасна людина знаходиться у стані постійної трансформації. *Tempora mutantur, et nos mutamur in illis* – оскільки часи змінюються надто швидко, а зміни стають надто інтенсивними, стирається хронологія цих змін; так само й людина змушена балансувати, мов серфінгіст на хвилі, прагнучи гармонізації своїх стосунків зі світом, наявності її посланця – прекрасного, отримуючи лише естетичне марево.

Таким чином, у морально-естетичному плані сучасний світ виступає як проблемна зона, мало придатна для саморозвитку людини у повноті її універсальних сутнісних сил. Це засвідчують колізії самоідентифікації, зростання тенденцій до деіндивідуалізації, стандартизації людини як ознаки сучасного етапу суспільного розвитку. Термінові зміни не лише на часі, а життєво необхідні. Чи під силу це соціальним проектам? У який спосіб?

1.2 Соціальні проєкти як спроба вирішення проблеми

людини

Слово проєкт походить від лат. *projectus* – те, що виступає вперед. Взагалі, проєкт — це запланований до створення (спроєктований) образ чогось, що в даний момент часу не існує в реальності. Не важливо чи це проєкт будинку, чи нового політичного світопорядку – проєкт залишається образом розробленої ідеї, що планується бути реалізованою.

Зважаючи на те, що ідея та реальність зазвичай не збігаються у кінцевому результаті, критичною їх розбіжність стає при неспівпадінні рівня складності проєкту і наявних умов для його реалізації. У такому випадку будь-який проєкт постає як нездійсненним. Цим не можна нехтувати, коли справа стосується суспільства, його глобальних змін, адже похибка тут коштує надто дорого, вимірюючись людськими втратами, фізичними і духовними.

Розглядаючи соціальний проєкт як захід з покращення рівня суспільного життя, спрямований на вирішення актуальних проблем суспільства, на визначення ролі і місця людини в ньому [30, с. 7], можна вбачати в ньому своєрідну утопію, адже утопія є проєктивним уявленням ідеального суспільства, що не існує на момент її створення. Показовим у цьому плані є те, що самі утопії зазвичай позначають поняттям “проєкт”, як от “утопія – це проєкт яскравого майбутнього”. Основний смисл утопії полягає в описі принципів побудови чи функціонування якогось ідеального суспільства, як правило за допомогою строгих наукових розрахунків” [26, с. 220].

З часів Т.Мора, що, безумовно, мав попередників, смисл утопії остаточно закріпився як опис принципів створення і функціонування

ідеального суспільства [35, с. 91-105]. Т. Мор, автор терміну "утопія", визначає її як вигадане суспільство, яке має ідеальні якості для своїх громадян.. У цьому сенсі поняття "соціальний проєкт" у своїх глобальних моделях є практично його синонімом, маючи на увазі саме таке вимріяне й теоретично обґрунтоване суспільство, якого в реальності ще не існує. При цьому, зазначимо, що обидва ці явища не є абстрактним уявленням про "гарне суспільство", ідеєю абсолютного блага або раю. За Т. Мором, автори утопії є не пророками, що сповіщають людство про його майбутнє, а створюють його створюють своєю інтелектуальною працею, десакралізуючи у такий спосіб "небеса". Проєктивна парадигма, характерна для обох цих явищ, є внеском у суспільний розвиток людства переважно з позицій істинно людських сутнісних цілей, вільної згоди людей, їх суверенної влади над своїм буттям, сформованим на основі гармонії, добра і справедливості. В умовах цього людиноорієнтованого світу людина має можливість повноцінно розкривати свою природу, свідомо здійснювати свою духовну ідентифікацію, позиціонуючи себе морально і соціально з гуманістичних позицій.

Зрозуміло, що такі проєкти передбачають вплив на формування і розвиток відповідної політики (аж до зміни форм правління), змушуючи її рухатись назустріч людині, в напрямку набуття нею щастя. І революції як прагнення радикально змінити існуюче, і апеляції до нового порядку та нової людини, і покладання на молодь як надію на втілення колективних цінностей, і політичний волюнтаризм тощо – все це, врешті, є виявом соціального проєктування. Варто при цьому зазначити, що маніфестарні презентації майбутнього, тиражовані засобами пропаганди, володіють величезною силою спокуси, здатною сприяти створенню тоталітарних режимів, державного устрою та рухів, що стають небезпечними механізмами в руках людей [33].

Таким чином, різниця між утопією та глобальним соціальним проєктом досить умовна, і в логіці даного дослідження є всі підстави розглядати ці

явища як тотожні. Їх термінологічне розрізнення має сенс на рівні імплементації, реальної суспільної реалізації, але не при їх розгляді як феноменів культури. Їхня культурна природа має своїм витокom сутнісні інтенції людини, і те, що у варіанті утопії представляє образ бажаного майбутнього, у соціальному проєкті виступає "сценарієм" його здійснення на основі наявних чи можливих для створення соціальних ресурсів [29, с. 258]. При цьому успішність даного процесу ставиться у пряму залежність від духовного, людинотворчого, підґрунтя, сформованого, згідно з теорією яскравого представника київської філософської школи В.П.Іванова, фундаментальними людськими діяльностями – моральнісною і естетичною.

Однією з перших утопій традиційно вважається "Держава" Платона. В цій роботі, розвиваючи свою ідею ідеальної держави, класик вибудовував її на основі суспільного блага та справедливості. На думку Платона, метафізичні ідеї володіють власною цінністю; артикульовані в суспільному ідеалі, вони не залишаються "теоретичними фікціями", а поступово впроваджуються у соціальну реальність [26, с. 189].

Платон вбачав корінь зла [18, с. 14] у невігластві та нестачі істинного знання, переконаний, що побудоване на цьому суспільство неминуче котиться у прірву. Тож на думку Платона, шлях до створення ідеального суспільства лежить у викоріненні невігластва, у гармонійному вихованні й управлінні державою філософами. Платон констатує наявність несправедливого стану речей в сучасній йому Елладі й показує шлях їх вирішення, підкреслюючи важливість моральних чеснот серед громадян — мудрості, справедливості та хоробрості.

З чим ми маємо справу у даному випадку – з утопією чи з соціальним проєктом? З позицій розуміння утопії як нездійсненого проєкту, як того, що описує ідеальний стан суспільства попри існування нездоланих перепон для нього, перед нами утопія. З точки ж зору сприйняття глобального плану як

такого, що, зважаючи на рукотворність світу Людини, може бути реалізованим у принципі, йдеться про соціальний проєкт. Підтвердженням цьому слугують слова самого Т. Мора: “Я охоче визнаю, що в утопічній республіці дуже багато того, чого я більшою мірою бажаю в наших державах, ніж очікую” [16, с. 140]. Таким чином, окреслення інобуття в утопічному соціальному проєктуванні може не мати своєю основною метою відображення соціальних явищ і процесів з позицій адекватного розуміння їх потенційності для розгортання в ідеальну суспільну модель [24, с. 289]. Тут “світлий” образ служить, перш за все, вироком існуючому стану речей й способом легітимації запропонованої глобальної соціальної ідеї у суспільній свідомості.

Виникаючи внаслідок усвідомлення загроз для існування суспільства [8, с. 3], жодний утопічний соціальний проєкт не був здійснений, маючи при цьому суспільний вплив, що в більшій чи меншій мірі спрямовувало суспільство у позитивне річище, вирішуючи побіжно певні проблеми людини, чому є багато прикладів.

Один із найяскравіших – демократія, найпопулярніше слово, пов’язане з політикою. Демократія — система управління суспільством, де кожному надається право участі в ньому, а прийняття рішень виходить із принципу “на користь більшості, не у збиток меншості”. Нездійсненність цієї утопічної ідеї показав час – у повній мірі вона не реалізована у жодній країні світу. Навіть США та Франція, які позиціонують себе як оплоти свобод людини та захисники демократії, наразі переживають кризовий стан, і частою є ситуація, коли суспільству доводиться виборювати власні цінності ціною людських жертв. Протест “жовтих жилетів” у Франції продовжується з 2018-го року. А рух активістів із США – BLM– уже набув світового масштабу.

Кожний з цих протестів – окремий колективний соціальний проєкт, мета якого закріпити в державі та суспільстві певний набір цінностей і

свобод. Як-не-як, але наявність цих рухів є прямим підтвердженням того, що США і Франція не є повною мірою демократичними суспільствами, хоча й залишаються демократично орієнтованими вже не одне століття поспіль.

Доречно згадати цитату з доповіді “Римського клубу”: “Демократія – не панацея, вона не має організованих здібностей, не знає меж власних можливостей, не здатна вирішувати нові задачі. Народні обранці часто не здатні вчасно приймати компетентні рішення за комплексними питаннями, а чиновники, що розуміють глобальний характер задач, слабо знаються на складних взаємодіях між ними. Кваліфіковане судження з основних соціальних, політичних й економічних проблем частіше можна почути по телевізору, ніж у парламенті. Політичні партії, схвильовані черговими виборами, завдають шкоди тій самій демократії, якій покликані служити. Може статися так, що саме на демократію буде покладена відповідальність за економічні поразки, чим скористаються екстремістські елементи” [36].

Незважаючи на те, що демократія поки що залишилася утопією, адже ніколи не була досягнута у повній мірі, її роль у формуванні сучасного західного суспільства є фундаментальною. Демократія, а точніше проекти, спрямовані на її досягненні, закріпили панування культури свобод та цінностей, які уможливають “справедливість” у сучасному світі. Так само лібералізм як ідея свобод особистості, поки що приречена на небуття, є одним із головних рушіїв Заходу.

П. Манан, видатний дослідник лібералізму [37, с. 13], починає розглядати його історію з перших спроб протиставити політичний режим Церкві після 1300-го року, коли постало питання, яке не вирішував аристотелізм: «Що робити, коли влада міська та перша людська природа, протистоять владі релігійній та другій людській природі?». Вирішення цієї дилеми було запропоновано Н.Макіавеллі у книзі «Державець» через 200 років.

Макіавеллі зберігає традиційну дихотомію добра і зла, але змушує сумніватися у чистоті його моральнісного ґрунту, адже він обґрунтовує добро через прийняття існування зла: таким чином, приватні інтереси виступають як антагоністичні, а мірилом добра виступає народ, який хоче тільки блага, спокою. Суть моделі управління містом, за Макіавеллі, полягає в тому, щоб неминуче насильство відбувалося у такий спосіб, який задовольняв би люд: коли герцог, що бажає встановити мир у місті, приходить до влади, він бачить безліч насильства сеньйорів по відношенню до люду, тоді герцог доручає покарати (вбити) сеньйорів своєму підлеглому. Люд, незважаючи на справедливість, обурюється насильством з боку підлеглого, тоді герцог прилюдно карає підлеглого.

Таким чином, народ позбавляється зла, вдаючись до іншого зла, і цим задовольняється, але не досягає блага. Отже, соціальний проєкт Макіавеллі – це алхімія зла, суть якого полягає в тому, щоб налаштувати транзит зла в суспільстві таким чином, щоб воно функціонувало правильно, усуваючи сплески. Врешті, його соціальний проєкт спрямований на їх подолання.

Інше вирішення питання знаходимо у соціальному проєкті Т.Гоббса [3, с. 167], в основу якого закладено як найважливішу норму про вільний статус громадянина, що суттєво вплинуло на формування прогресивного суспільного світогляду Нового часу. Видатний мислитель, він протиставляє природний стан людини її громадянському стану, переконаний, що людський дух наділений природними законами, якими є моральні принципи і установки. Однак, як і Макіавеллі, він пише про необхідність замість "війни всіх проти всіх" прийти до суспільної злагоди, яка має базуватися на згоді і спільній владі.

Природне ж бажання людини відчувати себе в безпеці легітиме, за Гоббсом, будь-який спосіб самозбереження всупереч всім нормам і законам. Людина в суспільстві не відчуває себе в безпеці. Таким чином, право на

вимушену вседозволеність для самозахисту стає законним тільки тоді, коли всі, одночасно відмовившись від права вбивати іншого, віддадуть це право обраному єдиновладцю, котрий зможе його використовувати як покарання у разі порушення кимось суспільного договору. Надавши функціональності злу у своїй проєктивній моделі, Гоббс передбачав звільнення в ній людини від необхідності чинити насилля.

Таким чином, соціальний проєкт Гоббса заклав фундаментальну ідею майбутнього лібералізму та демократії – виборність влади та рівність усіх перед законом у формі Левіафана – загального апарату влади. Проте, надаючи владі абсолютних прав та необмеженої свободи, посилюючи легітимність монарха чи церкви, Гоббс відкриває шлях до нової кризи в суспільстві.

Якщо воля до влади у Гоббса є головним стимулом суспільних змін, то Д.Локк у своєму суспільному проєкті виходить з первинних природних людських потреб [10, с. 481], віддаючи політиці і владі функції їх захисту. Він стверджує право особистої власності, обмежуючи його лише необхідністю залишити їжу (щось) іншим. Це потребує іншої влади, здатної забезпечити існування приватної власності та товарообміну. Віддаючи належне абсолютизму, Локк висуває ідею законодавчої асамблеї, яка стала вирішальною у владних структурах сучасної Європи з характерним для них поділом влади на виконавчу і законодавчу. Це спонукає до створення інституцій, які не були передбачені у Гоббса, однак рухають суспільство вперед. На думку Локка, вільний ринок і власність слугуватимуть балансуєчим елементом у суспільстві, а розподіл влади забезпечить безпеку громадян від узурпації, що зробить кожна з гілок влади орієнтованою на громаду, а не на саму себе, що має сприяти покращенню життя людей.

Проблема в тому, що монархія за часів Локка була досить сильною, тому його ідея залишилася ідеєю, оскільки виконавча влада прямо підпорядковувалася законодавчій. Пізніше Монтеск'є вирішить цю проблему

додаванням до концепції розділення влади принципу представництва. Дві гілки влади мають виконувати різні функції, сума яких створює гармонійне управління, а система поділу на виборчі партії вирішує проблему монополізації влади: коли народ більшої підтримки надає одній партії, дієздатність протилежної зменшується. Отже, якість громадського життя виявляється залежною від підтримки певної партії, що змушує тримати у рівновазі амбівалентний зв'язок між гілками влади, що й стає засадовим для лібералізму. Його суспільна сприятливість не входить у суперечність із природним станом людини, сприяючи суспільному благу і, врешті, кожному окремому громадянину.

Ж.-Ж.Руссо, аналізуючи розглянутий Локком конфлікт особистості та громадянина з державою [20, с. 561], у своєму власному проєктивному соціальному баченні знаходить його вирішення у розподілі влади між громадянами. Посилаючись на античний поліс, Руссо вводить концепцію суспільного договору: подібно до Гоббсівського Левіафана кожний віддає частину своїх прав заради загальної рівності. Руссо не виділяє окремих осіб, що зберігають особливі права, зокрема, на насилля. Таким чином, й влада підпадає під загальну рівність, потрапляючи до рук народу. Передбачені ним соціальні горизонти визначаються й моральнісними вимогами, де перед веде людська гідність та право розвитку власної індивідуальності, створення суспільством умов для цього. Після Великої французької революції проблема нового індивіда та меж його свободи постає у своїй гострій актуальності. Породжена великою мірою ідеями лібералів і просвітників, революція суттєво вплинула на формування сучасних свобод і суспільних цінностей, уявлень про можливість партнерства між владою як ініціатором добра й поліпшення життя і народом, про лібералізацію влади його представниками. Цей історичний екскурс може бути продовженим, фіксуючи послідовне зростання та врешті утвердження соціальної проєктивності як закономірної

складової суспільного розвитку, спрямованої не лише політичними, а, передусім, духовними інтенціями саморозвитку людини.

Лібералізм як один із глобальних соціальних проєктів має велику історію. Ми бачимо, що кожний із класиків соціально-філософської думки намагався створити власний проєкт на констатації кризи сучасного йому суспільства, із врахуванням ідей попередніх мислителів, пропонуючи новий шлях до створення ідеального суспільства. Проте жоден з ліберальних проєктів не був здійснений, кожного раз відкривалася нова проблема і нова криза, але, водночас, кожний з них рухав суспільство вперед, закріплював комплекс цінностей і свобод, сприяв трансформуванню держави на людиноорієнтовану.

Наразі ми бачимо величезну різницю між світом Європи часів Макіавеллі [13, с. 11] і сучасною Європою, де суспільство є значно більше розвинутим, де враховуються інтереси меншин, панують ідеї рівності та справедливості, де керуються морально-естетичними настановами, такими, як гармонія, краса, добро, суспільне благо, свобода індивіда, громадянська безпека, ненасилля, що ставлять у центр глобальних соціальних проєктів людину.

Стосується це і комунізму як ще одного глобального соціального проєкту. Він залишається нездійсненим, хоча різні сучасні держави досі намагаються його реалізувати. Так само, як у випадку лібералізму, спроби реалізувати комунізм призводили до катастрофічних, фатальних наслідків, проте рухали суспільство вперед до вирішення сенсожиттєвих проблем людини.

Зрілий марксизм кристалізувався в суспільній свідомості як стійкий стереотип – дослідження економічного розвитку суспільства, виробничих відносин, поділу праці, формування класів та їх боротьби, виробничих сил, тощо. Т.І.Ойзерман характеризував базову для марксизму позицію К.Маркса

як змістовну, наукову, доказово обґрунтовану гуманістичну концепцію, ускладнену для сприйняття деталями політекономічного аналізу [17], що створює хибне уявлення про неї як виключно економічної. Із-за складності реконструкції першопочаткових високо-гуманістичних ідей, Марксова система була клеймована економічним детермінізмом [14], але така дефініція не відповідає дійсності. Насправді слід погодитись із твердженням сучасних дослідників, що "осягнення і подальший розвиток відкриттів К. Маркса ще попереду" [25, с. 19]

Антропологічні ідеї Маркса перейняли традицію німецької класичної філософії [15, с. 14], в яких людина постає суб'єктом історичного процесу, чий сутнісні сили вимагають соціального опредметнення. Людина розвивається у процесі діяльнісного освоєння світу, але на відміну від її гегелівської замкненості в інтелектуальній абстракції, людина Маркса потребує розвитку у повноті своїх сутнісних сил та творчих інтенцій. Простором самореалізації людини як практично-діяльнісного суб'єкта стає соціум, що, виступаючи певним викликом, гранить її родову матерію, мобілізуючи притаманні їй здатності.

Надаючи особливу увагу діалектиці сутності та існування, проблемі відчуження людини, Маркс апелював до етичної концепції Фейєрбаха [25, с. 15-16] у питанні любові до іншого, обумовленій сердечним зв'язком. Ця здатність формується у процесі суспільного розвитку разом з іншими здатностями, які відрізняють людину від тварини, регульованої інстинктами.

Отже, людина — це єдинство форми творення себе, природи та соціуму. Справжня європейська революція того часу постає в баченні людини, як суспільно-історичний, практично-діяльний суб'єкт, свобода якого полягає в пізнанні необхідності [5] (раціональної), проти переконань про безвідповідальність людської волі.

Особливу увагу Маркс надавав проблемам сутності та існуванню, відчуженню людини та його життю, згідно етичної концепції Фейєрбаха, сутнісні якості якого полягали в любові до іншої людини (дитина стає людиною, коли починає любити, а чесотний зв'язок отримує, коли усвідомлює неможливість своєї реалізації без сердечного зв'язку з іншими людьми) [25, с. 16]. Тому людина в процесі соціального розвитку закріплює ті якості, які відрізняють її від тварини, здатна утримувати інстинкти. Чесотні відносини людини до людини Маркс називав найвищим проявом людської соціальної свідомості, де чесоти виступають продуктами взаємного виробництва (любов до любові, добро до добра, не інакше) [25, с. 16].

Інша сторона людини полягає в її сутнісній естетичній спрямованості – торкаючись питання про універсальність людини, Маркс підкреслював її родову потребу та здатність творити за законами краси, виходячи з розуміння мірки предмета. Він наполягав на тому, що прагнення до творчої самореалізації та самовираження є сутнісним прагненням людини, оскільки створюючи предмет для самої себе, а, таким чином, й для суспільства, вона відтворює свою суспільність, усвідомлюючи свою унікальну здатність до самотворення, отримуючи від цього ні з чим незрівнянну насолоду [14, с. 94]. Відповідно, така діяльність людини, реалізуючись у ричіші суспільного блага, є головною умовою цілісного людського буття – показника сенсожиттєвого благополуччя [14, с. 124]. Тому, Маркс наполягав на тому, що прагнення до творчої самореалізації та самовираження є сутнісним прагненням людини [14, с. 163], оскільки створюючи предмет для самого себе та суспільства, людина стверджує власну індивідуальність, усвідомлює себе як особистість і відчуває чуттєву насолоду.

Відчуження ж людини, як відомо, почалося з превалювання матеріального виробництва над творчим й антагонізації суспільства: потрапляючи у жорстку матеріальну залежність, існуючи в умовах вимушеної

праці, що не приносить задоволення, обмежена у доступі до духовних задоволень, людина зазнала важких естетично-чеснотних втрат [14, с. 91], завмирання притаманної їй енергії творчості. При цьому можливість творчої реалізації втрачає і капіталіст, оскільки фокусує цю енергію на накопиченні матеріальних благ та споживацтві [14, с. 120].

У такому випадку справжні людські стосунки замінюються виключно економічно-виробничими: буржуазне суспільство, в уявленні К. Маркса, є глибоко збоченим дегуманізованим світом, «світом навиворіт», в якому людина розглядається як соціальний засіб, а не самоціль» [25, с. 17]. Спираючись на праці тогочасних економістів (А. Сміта та Д. Рікардо), Маркс виявив антропологічним ідеалом суспільства буржуазної приватної власності — економічну людину, виробничого раба, аскетичного скнару [14, с. 131], оскільки в такому суспільстві не існує жодної ролі людини, окрім капіталіста та працівника. Вирішення цієї проблеми бачилося в ліквідації всіх форм вимушеної праці та утвердженні принципу творчої самодіяльності, емансипації, у створенні справжньої колективності, за якої привласнення людської сутності здійснюється людиною для людини [14, с. 116]. Саме на цій основі було здійснено філософсько- антропологічне обґрунтування ідеї комунізму.

Реалізація цього концепту мала відбутися шляхом революції пригніченого пролетаріату під орудою «буржуа-ідеологів» (одним з яких вважав себе Маркс). Це не було волюнтариським проєктом [25, с. 18], побудованим всупереч об'єктивним історичним обставинам. Маркс неодноразово застерігав, що спроба нав'язати комунізм, ігноруючи об'єктивні передумови, сприяє утворенню «грубого комунізму», заснованого на примітивному всезагальному урівнюванні та розповсюдженні паскудної категорії робітника на всіх людей [25, с. 18]. Свобода ж людини, за Марксом,

полягає в усвідомленні необхідності її самостійної творчої суспільно-корисної самореалізації.

К. Маркс не реалізував свій глобальний соціальний проєкт, залишивши його у стані утопії, проте результатом її популяризації стали нові рухи, що звільнили людину від примусової праці та диктатури буржуазії, забезпечивши їй низку свобод з тих, що мають вирішувати проблему людини. Однією з найважливіших серед них є свобода творчого саморозвитку та самовияву, можливість гармонізації стосунків зі світом на основі краси і досконалості. Не випадково будь-який соціальний проєкт має серед своїх векторів обов'язкову спрямованість на естетизацію суспільства. Вона ж, у свою чергу, знаходиться у діалектичному взаємозв'язку з моральнісною складовою людських стосунків, що складають основу соціальності. “В історії естетичної думки, - зазначає Т. Шатунова, - ми зустрілися зі сталою традицією, в якій прийнято вважати, що краса складається у взаємовідносинах людей, її образи задаються суспільством і ним же сприймаються чи відторгаються. Людина набуває чи втрачає свою красу саме у суспільному житті.” [31, с. 8]

Резонує з цим і думка вищезгаданого Руссо про те, що справжнє істинне мистецтво — це мистецтво жити в суспільстві. Для сучасного філософа Ж.Бодрійяра головною відмінністю людини від машини виступає її здатність радіти тому, що вона — людина. За цим вчувається Марксове переконання в тому, що як цілісна істота людина має утверджувати свою суспільність, реалізуючись у соціальних відносинах і творчості. Таким чином, проєктування прекрасної соціальної всезагальності виконує роль пензля, який прагне перенести ідею прекрасного суспільства на полотно буття, вирішуючи проблему Людини.

Висновок

Розглянуте у першому розділі явище соціального проєкту виявило свою константність у процесах суспільного розвитку людства, що характеризує його як культурний феномен. Як засвідчує історія, потреба у відповідних проєктивних зусиллях обумовлюється не жагою фантазування та бажанням у своїй уяві зазирнути у придумане майбутнє. А, передусім, суспільними негараздами, що гальмують чи стримують сутнісне самоздійснення людини. В наш час це провокується новими викликами у більшості аспектів людського життя, зокрема, шаленим темпом розвитку технологій, діджиталізацією суспільних відносин, максималізацією процесів відчуження, проблемами самоідентифікації й наростанням морально-естетичної невизначеності та духовної стагнації в цілому.

Людству, врешті, прийдеться пристосуватися до небувалого темпу змін, що мають і зворотний бік, адже проблеми самоідентифікації наштовхують людину на пошук себе і свого місця в соціумі, змушуючи обрати свою духовну нішу. Це стає нездоланною проблемою лише тоді, коли людина розгублена внаслідок денормалізації та редукції духовних цінностей, виснаженість через немалу кількість нав'язаних їй соціальних ролей. У випадку духовної стійкості можна легко відмовитись від престижного соціального статусу, території проживання, навіть статі тощо, якщо це обмежує чи пригнічує індивідуальність, адже наразі у людини стає все більше можливостей бути тим, ким вона хоче. Ці можливості мають зростати з подальшим розвитком суспільства.

І естетизація як ознака сучасного етапу розвитку людства попри свою негативність містить у собі й позитивну інтенцію, концентруючі увагу людини на естетичній цінності. Проблемою ж насправді стає сучасне витіснення товарною естетикою потреби у прекрасному. Добре, що людина,

керуючись власним бажанням, може вільно прикрасити своє тіло татуюванням, але прикро, коли це становить максимум реалізації її творчого потенціалу.

Об'єктивне врахування справжніх причин суспільних протиріч та кризових суспільних явищ робить соціальні проєкти механізмом суспільного оздоровлення заради повернення людині можливостей реалізації її сутнісних універсалій.

Розділ 2. Морально-естетичні стимули сучасного соціального проєктування

Як було вже зазначено, сучасний світ у розрізі морально-естетичного аналізу виявляє наявне духовне неблагополуччя, яке стає перепорою для реалізації людиною повноти своїх сутнісних сил. Реалії сьогодення, спрямовані у бік прагматизації життя і нав'язування людській індивідуальності середньостатистичного стандарту, виступають серйозним викликом людству, а разом з тим – і науці, яка відслідковує ці процеси, виносячи свій аналітичний вердикт. У цій ситуації, як було встановлено, актуалізується роль соціального проєкту як явища, здатного впливати на хід суспільного розвитку аж до його принципових трансформацій. Навіть короткий екскурс в історичний досвід глобального соціального проєктування дає всі підстави розглядати соціальний проєкт як культурний феномен, як рушійну силу суспільних процесів, керовану сутнісними людськими інтенціями, а, отже, спрямовану на вирішення проблем людини. Його морально-естетична мотивація, пов'язана з духовним ядром людини, виступає "вірчою грамотою" у загальному просторі соціального проєктування, що дозволяє приймати запропоновані моделі суспільного

облаштування якщо не як гарантію їхньої реалізації, то як дієвий стимул до здійснення обов'язкових суспільних трансформацій.

Нагальні проблеми сьогоdnішнього дня потребують саме такого втручання, ставлячи питання про актуальність та можливість створення нового глобального соціального проєкту, здатного дати людству не лише ефемерні надії, а й реальні перспективи покращення життя. Дослідження таких можливостей у своєму виконанні передбачає обов'язкову фіксацію наявності їх морального та естетичного забезпечення, чия константність корелює з духовними запитамп людини. Саме вона виступає ґрунтом соціальної продуктивності проєкту, вводячи його у систему людинотворчих ресурсів.

2.1 Глобальний соціальний проєкт як потреба сьогодення

З. Бауман фіксує дві умови, що створюють ґрунт для виникнення утопії як моделі суспільного розвитку. По-перше, це відчуття того, що світ давно не працює так, як повинен. По-друге, впевненість у спроможності людини побачити, що саме не так зі світом, спроектувати його нову модель та здійснити її в реальності. У цьому контексті З. Бауман порівнює людину з мисливцем і садівником: у досучасний час вона була подібна ліснику, який “захищав належні господарю землі від втручання людини, аби захистити їх природній баланс” [34]. Сучасна ж людина більше схожа на садівника, який має ідею, план-проєкт свого саду і здатний їх реалізувати, вирішувати, які рослини повинні рости, а яким бути не дозволено. Саме садівники, на думку Баумана, є генераторами утопій.

При цьому дослідник вважає за потрібне окремо розглянути явище “смерті утопії”. На його думку, мисливця не хвилює баланс речей та порядок, він мислить лише категорією “здобичі”, яку необхідно вполювати [34]. Наразі

ж, сучасний світ живе моделлю мисливця, кожен, щоб вижити, повинен їм стати, щоб самому не бути впольованим. Сучасний діловий світ розбитий на корпорації, центри сили, що намагаються зосередити у своїх руках якомога більше ресурсів. Їх не хвилює справедливість, розподіл природних багатств, їх виснаження у гонитві за прибутком.

У такому світі мисливців для здатної до реалізації утопії місця немає: “Знайдеться небагато людей, готових серйозно поставитися до утопічних проєктів, якщо їх запропонують їм до розгляду” [34]. А навіть, якщо такі люди є, то яким чином вони здобудуть достатній ресурс? аби реалізувати їх проєктивний задум?

Прогрес змінився, наразі їм рухає не всезагальна модернізація, а інтенції індивідуального виживання; його мотивація негативна – він тікає від фіаско, а не поспішає за тріумфом. Люди, що прив’язані до застарілих речей, техніки, одягу тощо – це катастрофа для економіки, умовою виживання якої є швидке перетворення куплених товарів у відходи [34] й перманентне зростання нового попиту. У межах цього порядку людина стає самотньою, усе її оточення хутко змінюється, вона заповнює свій простір самотності безліччю предметів, що не вгамовує її духовний голод. Прагнучи бути щасливою 24/7 у режимі повної зайнятості, вона, по суті, не має мети, включена у процес постійного полювання [34].

Таким чином, якщо для садівника утопія стає завершеним здійсненням, то для мисливця вона знаменує кінець шляху — крах його утопії. На відміну від утопії садівника, утопія мисливця не має сенсу, ані справжнього, ані фіктивного, вона лише допомагає зняти з порядку денного питання про сенс життя — “маргінальний елемент у мистецтві будівництва життя”[34].

У текстах Ж.Бодрійяра, М.Фуко та інших сучасних мислителів ми знаходимо детальні описання кризового стану сучасного світу, неспростовну доказову базу щодо кризи самоідентифікації людини, втрати нею

морально-естетичних регулятивів, тенденцій деіндивідуалізації та стандартизації сучасника, симулякризації як наступу на сенсожиттєві цінності людини, товарної естетизації, смерті автора тощо. Поряд з цим світ має величезні проблеми з екологією, ресурсами, центрами сили. Ми стали свідками стагнації проєкту “глобалізації”, що серед своїх теоретичних преамбул мав ідею створення планетарного дому на основі гуманістичних цінностей. Однак спрацював американський сценарій, орієнтований на стандартизацію людини, її вузьку професіоналізацію, національно-етнічну аморфність. Він не задовольняє здорові сили світової спільноти, що засвідчено зростанням етнічної самосвідомості, інтересу до традиційних культур, що не зраджують своїм одвічним духовним засадам попри тиск сучасного політико-економічного прагматизму.

Підвищений градус цих процесів активізує проєктивні зусилля. В цьому плані спадає на думку соціальний проєкт “Побудова глобального суспільства”, який кілька років тому був сформульований засновником соціальної мережі “FaceBook” Марком Цукербергом. Обґрунтуванням потреби в ньому стала констатація багатоаспектної кризи людського суспільства: загрози тероризму, стихійних лих, проблеми біженців, смертоносних хвороб, кліматичної катастрофи, ресурсного виснаження планети тощо. Всі ці проблеми, маючи глобальний характер, потребують й глобального підходу до їхнього вирішення.

Це, на думку М. Цукерберга, потребує передусім глобальної інфраструктури, яка зможе сприяти комунікації між різними групами осіб, своєрідної платформи, що об’єднає різні ініціативні групи на загальнолюдських підставах [38]. Ця платформа має бути спрямована не на діджиталізацію суспільства, комунікацій, а на зміцнення та розвиток зв’язків між людьми – як онлайн, так і офлайн. Головна ідея полягає у створенні

принципово нових об'єднань людей, що займали б усвідомлену принципову позицію у прагненні перетворення світу на краще.

М. Цукерберг наводить приклади об'єднання різних людей з різних континентів та соціальних груп з метою допомоги іншим, зокрема, через вкладання потрібних для цього коштів. Такий варіант об'єднання дозволяє акумулювати та використати на добрі справи величезні ресурси на засадах справжньої моральності.

Іншими словами, глобальне суспільство, за проєктом М. Цукерберга, має бути спрямованим на забезпечення усіх людей ефективним засобом комунікації задля розповсюдження гуманістичних цінностей, розвитку альтруїстичних установок та відповідних поведінкових моделей. Проте, М. Цукерберг робить особливий акцент на тому, що саме таким засобом повинен бути саме "FaceBook"; він свідомо уникає терміну "інтернет", зводячи ефективність засобу комунікації до контролю та відсіюванню контенту в "цілях безпеки".

Проєкт М. Цукерберга, викладений у форматі маніфесту й адресований його співробітникам, зазнав справедливої критики з боку суспільства, оскільки пропагує ідеї тоталітарного характеру: платформа, вочевидь, повинна ранжувати та просіювати весь контент за допомогою нейромерж, які, як передбачається, будуть працювати з позицій культурних цінностей. Західного світу. Автор присвячує окрему главу питанням безпеки, наполягаючи на необхідності їх захисту від "небезпечного конфлікту та неправильних поглядів"[38]. На нашу ж думку, прямий зв'язок проєкту одного з лідерів створення сучасних Інтернет-технологій з реаліями та проблемами сучасності, його орієнтація на моральнісні цінності робить його по-справжньому серйозним наміром, що окреслює один із можливих шляхів необхідних сьогодні суспільних трансформацій, хоча навіть неозброєним оком можна побачити й ряд загроз, які він несе у собі.

По суті, він не настільки здатний сприяти покращенню стану суспільства, адже сам по собі не може впливати на виховання та зрощування чеснотності людей. При цьому він передбачає суцільний контроль та відсіювання “неправильного” на думку проєктувальників, його приховування від загалу. Так відроджується вже згадувана функція Левіафана як володаря надвлади. Однак сам факт появи проєкту “Побудова глобального суспільства”, демонструє об’єктивну тенденцію, спровоковану актуальною соціальною ситуацією, доводить необхідність і можливість глобального соціального проєктування.

Це певним чином доводить й існування такого проєкту, як “Римський клуб”, що у своєму засадничому меседжі “Перша глобальна революція” викладає як неспростовну позицію щодо такої нагальної необхідності. Хоч праця була оприлюднена в 1991-му році, її зміст, на жаль, не втратив своєї актуальності у визначенні наявних глобальних загроз. Глобальний проєкт під промовистою назвою “Перша глобальна революція” складається з двох частин, де проблеми суспільства подані з позицій шляхів їх вирішення, які, звичайно, можуть сприйматися із значною мірою критики, однак спрямовані на людство в цілому. На думку авторів даного меседжу, воно людська спільнота перебуває у критичному стані, у стані надзвичайно глибокої кризи, що вимагає нагального дієвого втручання: “Якщо людству вистачить мудрості розпізнати та запобігти небезпеці, що насувається, його чекає прекрасне майбутнє, якщо ні – неминучий занепад і страждання” [36].

Проблеми мають різний характер: загроза світової ядерної війни (та війни як такі), пробудження ідеологій меншин (націоналізм), як наслідок їх притискання, неконтрольована урбанізація, посилення розриву у розвитку багатих та бідних країн, демографічний вибух, екологія, моральні виклики високих технологій і міжнародний фінансовий стан. Незважаючи на свою строкатість, усі вони серед своїх чинників мають моральнісно-естетичну

складову. Так, автори праці вказують на втрату відповідних цінностей і регулятивів, що раніше гуртували суспільство, і як наслідок – гостре відчуття соціальної нерівності та експлуатації. На їхню думку, все це є свідченням загального нездорового стану сучасного суспільства, де відбулась девальвація духовних цінностей на користь матеріальних. Звідси й неготовність вирішувати глобальні проблеми.

Відповідно, “Римський клуб” на початку своєї діяльності заявляв шлях їх вирішення у перебудові системи освіти, розвитку технологій і засобів масової інформації. З цих позицій, освіта повинна сприяти вихованню суспільної відповідальності людини, культури спілкування, глобального погляду на світ та пробудженню особистої творчості. Технології мають бути спрямовані на дослідження природи людини, соціальних і освітніх структур. А засоби масової інформації мають створювати баланс думок й забезпечувати вільний доступ до інформації. Таким чином, принципи сучасного управління не можуть не будуватися на нових засадах. Сучасному управлінцю необхідні стратегічне бачення суспільних пріоритетів і по-справжньому глобальних потреб, здатність змінювати думку в ході заглиблення в розуміння ситуації, готовність до інновацій і безкомпромісну моральну позицію, орієнтовану на сутнісні запити людини.

Ці роздуми приводять до висновку про необхідність нової основи для моральнісних і духовних цінностей в цілому, без набуття яких не зможе виникнути оновлене глобальне суспільство. Автори доповіді фіксують увагу на мотивах і ціннісних стимулах людської поведінки, вбачаючи в їх духовному збагаченні ресурс подолання відчуження, деструкцій у комунікації, втрати фундаментальних духовних основ у складних процесах самоідентифікації людини. Таким чином, як бачимо з доповіді, провідна роль у проєкті належить моральним регулятивам, що мають сприяти збереженню цілісності людини. Вони ж стають і головним підґрунтям для формування на

його основі інших, так би мовити, дочірніх, соціальних проєктів. Побудовано потрібний для цього дискурс, визначено порядок денний, обрано курс глобального масштабу. Хто ж, врешті, стане виконавцем?

Суспільство не може бути ідеальним і збалансованим, коли його основа – людина – знаходиться у стані глибокої кризи, не здатна до свідомого духовного вибору, позбавлена гостроти відчуття власної гідності та справедливості, готова до соціальної мімікрії заради життєвих зручностей та споживчих можливостей, глуха до креативних запитів й внутрішнього, родового, відчуття потреби у творчості. Саме тому перспективний глобальний проєкт має передбачати системність і комплексність, прямуючи до подолання цих суспільних вад шляхом відродження людської цілісності.

Реальним прикладом подібного глобального соціального проєкту, що перебуває у стані своєї реалізації, виступає “Проєкт Венера”. Його автор, Жак Фреско, є інженером, дизайнером і футурологом. Його з дитинства сповнювали глобальні ідеї й приваблювали інновації. За життя він розробляв літаки, проводив різноманітні дослідження, розформував расистську організацію, розробив проєкт будинку малої вартості, читав лекції в університетах і навіть встиг закріпитись у масовій культурі в якості мему та популярного персонажу завдяки інтерв’ю та публічним виступам.

Суть “Проєкту Венера” полягає у створенні суспільства нового формату, де економіка (передусім, принцип розподілу ресурсів) стане не монетарною, а ресурсорієнтованою. Основна теза Ж.Фреско полягає в тому, що при недостатності грошей для сучасних глобальних проєктів, всі необхідні ресурси для його здійснення суспільство має. Тут є пряма аналогія з ринковою економікою: не секрет, що зараз вирує епоха споживацтва й запланованої швидкоплинності речей-товару; але якщо б виробники несли відповідальність за їхню довговічність, тоді товари мали б практично вічний строк зносостійкості. Це переконливо доводить, на думку Ж. Фреско, що

сучасний світ є ворожим до людини, несправедливим і неефективним, що резонує зі схожими вердиктами інших гуманістично спрямованих соціальних проєктів.

“Проєкт Венера” постає в якості цілісної соціально-економічної системи, в межах якої заплановано впровадження технології для підвищення якості життя суспільства. Принципово важливо, що вона при цьому не буде спрямована на отримання прибутку чи монетизацію, оскільки саме становище, коли прибуток є принципом прийняття рішень та вибору, за Ж.Фреско, є хибним. Згідно тому, що Людина. людство, які є частиною нреального світу, природи, мають перейти до нової системи цінностей, змінивши принципи власного існування. Нова система повинна враховувати базові людські потреби, екосистему та толерантні важелі впливу на неї.

Проте, якщо людство продовжить вирішувати проблеми короткострокового характеру, невеликого локального масштабу, тоді воно приречене просто рухатися по колу, спотикаючись на тих самих помилках, які вже проходило. Тому підхід до вирішення проблем з необхідністю має бути глобальним. Лише у такому випадку створення проєкту буде сприяти збільшенню можливостей і суспільства, і кожного окремого індивіда. У перспективі людство повинно перейти до наступної епохи існування – до епохи стійкого розвитку, оскільки імплементація нового типу економіки, орієнтованої на ресурси та благо всього людства, викоринить нагальні проблеми, такі, як голод, бідність, ворожнеча, неосвіченість тощо.

“Проєкт Венера” виходить з того, що основні кризові ситуації, які склалися в сучасному людстві, є наслідком тривалого існування монетарної системи, де пріоритетом є не людина, а прибуток, гроші. Саме тому більшість явищ обертаються проблемами. Так, наприклад, автоматизація виробничих процесів сприяє полегшенню умов праці робітників, оскільки замінює її на механічну, роботизовану, що, у свою чергу, призводить до втрати купівельної

спроможності, оскільки скорочення робочих місць внаслідок технологічного й технічного прогресу збільшує кількість нужденних, що, втративши роботу, перестають бути активними покупцями та споживачами. Модернізація ж, передбачена моделлю альтернативної економіки, навпаки, сприятиме усуненню необхідності у будь-якій рутинній праці, адже вона має буде спрямована виключно на підвищення якості товарів. В результаті відповідної організації виробництва людина гарантовано отримує більше можливостей та часу для реалізації власного творчого потенціалу.

“Проект Венера” позиціонується не як утопічний, а як перспективний для реалізації глобальний соціальний проєкт, що наразі перебуває у стані створення й може бути запущений у повноті передбаченого масштабу вже сьогодні на основі наявних технічних засобів та можливостей. Період його реалізації передбачає кілька етапів, чий строк залежить від фінансового забезпечення, кількості учасників-виконавців, чисельності спільноти для розселення та загальної кількості поінформованих людей у світі. Автори вважають, що розвиток проєкту, а з ним і збільшення кількості прихильників, що переконуються у перевагах автоматизації, загострення ситуації у світовій фінансовій системі, бідність та зниження купівельної спроможності, депопуляризації грошей як засобу можуть пришвидшити створення суспільної моделі нового формату шляхом поступового, а не імпульсного, революційного, транзиту,.

Перший етап, на якому сьогодні знаходиться проєкт, полягає в інформуванні людської спільноти. Припущення полягає в тому, що написані книги й брошури, зняті фільми, проведені інформаційно-маніфестарні заходи з урахуванням різних та мовних груп у поєднанні з безкоштовними можливостями для дистанційного навчання збільшить кількість прихильників і активних учасників проєкту. Активно задіяна й візуальна наочність, охочим надається можливість відвідувати дослідницький центр, в якому представлені

технологічні новації та макети, що демонструють конструктивні елементи майбутніх міст.

Наразі “Проект Венера” шукає кошти на створення художнього фільму про проєкт, який, на думку авторів, збере необхідну кількість коштів для його подальшого розвитку. Коли кількість прихильників і ресурсів буде достатньою, проєкт зможе перейти у стадію будівництва експериментального міста, де будуть тестуватися нові ідеї та технології. З одного боку, це дозволить переконатися на практиці у реальності проєкту, з другого ж – надасть можливість коригувати ймовірні недоліки. Після успішної реалізації одного такого міста планується створити кілька нових міст. Між їх локальними спільнотами буде налаштовуватися кооперація, спрямована на реалізацію мікромоделі ресурсо-орієнтованої економіки. Згодом кількість міст стрімко зростатиме, оскільки все більше людей захоче відмовитися від несправедливої системи на користь тих переваг, які дає глобальний соціальний “Проект Венера”.

Зараз “Проект Венера” для багатьох людей виглядає недосяжним й утопічним у популярному значенні цього слова, хоча він один з перших показав необхідність перегляду сучасних економічних процесів задля збереження природного середовища й уникнення глобальної екологічної катастрофи. Насправді ж значення його існування важко переоцінити. Притаманна йому економіко-технологічна, екологічна ресурсність базуються на пріоритетах людинотворення, що народжує потребу в його наслідуванні його спрямованості на єднання, альтруїзм, відродження загальнолюдських цінностей у повноті їх духовного-стимулюючого значення.

2.2 Морально-естетичне ядро “Проекту Венера”

Жак Фреско позиціонує “Проект Венера,” в першу чергу, як людиноцентричний проєкт, що за допомогою комплексу методів управління ресурсами, інноваційних технологічних засобів, вдосконаленої системи виховання, гармонійно налагоджених життя, праці і дозвілля має забезпечити цілісність людської самореалізації. На це працюють всі ідеї, що їх продукував та активно просував Ж. Фреско. Так, розробляючи концепцію екологічного балансу та збереження природного середовища існування, він наполягав на тому, що його підхід є строго антропоцентричним, адже турбота про природне середовище обумовлена його необхідністю для людини, в той час як природа у своїй первозданності та повноті дуже суворим, а часом і несумісним із життям явищем. Циклони, землетруси, торнадо, отруйні істоти та хижаки – від цього людина повинна бути захищеною.

Стоячи на цих позиціях, Ж. Фреско пропонує піщані установки під будинками для поглинання вібрацій, ізольоване середовище від дикої природи в межах міста тощо. При цьому багатовекторно ним розвивається ідея збереження природи, адже людина як біологічна істота потребує натурального середовища й не може відчувати себе повноцінно у виключно штучному, синтезованому оточенні.

У праці “Все краще не купиш за гроші” Ж. Фреско пропонує читачеві картину світу без війн, голоду та штучних бар’єрів між людьми, чого можна досягти за допомогою технологій і науки, але важливо саме те, заради чого він пропонує здійснювати ці зміни. Зазвичай всім зрозуміло, що світ без війн, голоду та несправедливості – це апріорі благий результат, якого бажають усі, але не кожен може пояснити, навіщо. На відміну від цього Ж.Фреско чітко визначає головну мету задуманої трансформації суспільства – максимально культивувати потенціал кожної людини. Людина як ціль його проєкту постає

як цілісний творчий індивід, що керується законами краси і добра, принципами рівності і справедливості. Промовистим у цьому плані є архітектура і дизайн вимріяних міст, не лише ергономічний та функціональних, а й привабливих своїми досконалими формами. У цьому просторі немає місця середньостатистичності, тут все налаштовує на максимальний креативний самовияв.

Ж.Фреско прагнув звільнити людину від звичної для суспільства системи постійної конфронтації, яка передбачає поділ на “переможців” і “переможених” – на “мисливців” і “садівників”, якщо використовувати термінологію З. Баумана. В цьому послідовно реалізувалося спрямування проєкту на загальне благо, що ставить його в один ряд з платонівським проєктом ідеальної держави. І справді він розуміє благо як справедливість і свободу саморозкриття, а прекрасне начало – в першу чергу, як можливість відповідати власному призначенню. Ми всюди у проєкті відчуваємо присутність платонівської калокагатійності разом із впевненістю в можливості її сучасної реалізації.

З позицією Ж.Фреско резонує висновок В.І. Самохвалової, переконаної, що “жодна найдовершеніша технологія не буде успішною, якщо в її системі інтересів і цілей втрачено людину з її власною перспективою розвитку” [21, с. 41]. На думку дослідниці, будь-який можливий варіант глобалізації буде приреченим, якщо він не спрямований на реалізацію сутнісної потреби людини — її творчого потенціалу. В якості ціннісних орієнтирів мають обиратися істина, добро, краса, любов, пізнання та творчість, що й закладено в основу “Проєкту Венера”, спрямованого на формування дієво-творчого суб’єкта буття, наділеного волею до гармонізації своїх стосунків зі світом, прагненням здійснювати власне життя за законами добра і досконалості. Його ідеали, порядок його мікрокосмосу відкриті до оточуючого світу як до каналу творчого натхнення та невичерпного джерела самореалізації. Ця особиста

морально-естетична максима є принциповою умовою створення і подальшого існування по-справжньому прекрасної моделі суспільства.

Відсутність такої морально-естетичної константи, згідно із В.І.Самохваловою, ставить під сумнів здійснення будь-якого соціального проєкту, оскільки метою, засобом та фактором розвитку будь-якого суспільства є людина та розквіт її природи, а не навпаки [21, с. 50]. Людина як суб'єкт суспільного буття є єдиним його джерелом, а мотивувати суб'єкт в інший спосіб, окрім як перспективою повноти реалізації його суспільності, неможливо.

Маслоу вказує, що краса та любов для людської душі необхідні не менше, ніж вітаміни для людського тіла, а їх нестача викликає метапатологію [13, с. 40].

Проте, виховання індивідуальності, здатної до максимальної реалізації творчого потенціалу, потребує морально розвиненого середовища. Щоб вивільнити весь потенціал, людині варто знаходитися у суспільстві, де чесноти є нормою, а не самопожертвою. З іншого боку, формування морально збалансованого суспільства неможливе без задоволення базових потреб кожної людини. Ж. Фреско вважав, що коренем зла в суспільстві є постійна загроза і необхідність самозахисту (згадаймо Гоббсову модель суспільства, де кожному в оточенні небезпек, в умовах війни всіх проти всіх надається право на безпеку).

Ж.Фреско зосереджує увагу не стільки на проблемах насилля у сучасному світі, скільки на економічних проблемах, що змушують людину чинити зло. Людські дії лише відображають неадекватність стану суспільства – специфічного оточуючого середовища. Зло породжується дефіцитом та відсутністю безпеки, які є константою епохи “мисливців”. Ідеальне суспільство повинно викоринити джерела зла, що породжують жадібність, заздрість, помсту й інші прояви тварності людини. Створення

ресурсо-орієнтованої економіки має звільнити людей від страху втрати роботи, недоступності необхідної медичної допомоги та інших подібних недоліків монетарної системи.

У стані достатку людина зможе збалансувати відношення “Я — Світ” та гармонійно взаємодіяти із природою та суспільством. У такому випадку, чеснотність стане стилем життя [27, с. 30], а насилля, жадібність та інші прояви зла перестануть бути необхідністю й будуть змушені зникнути. Особистий достаток також сприятиме збільшенню вільного, рекреаційного, часу та емоційній стабільності, що дасть можливість для більш якісного та комплексного виховання нових людей [27, с. 29].

Виховання є одним із фундаментальних методів побудови ідеального суспільства, про що згадували не тільки в “Проекті Венера” та у “Римському клубі”, а й в античній філософській класиці, зокрема, у Платона. Воно прямо впливає на формування стосунків людини з суспільством, закладаючи основи комунікації як форми міжсуб’єктних відносин. На думку В. Табачковського, саме вони складають базисний рівень суспільної життєдіяльності та базисний рівень предметного змісту людської свідомості, що є необхідним для забезпечення цілісності людини [23, с. 30-32].

Важливо зауважити, що саме холичний підхід до дослідження людини є визнаний такими класиками, як Е. Гуссерль, Дж. Холдейн, К. Маркс, Є. Дюркгейм, А. Богданов й інш. У межах системного аналізу, людина постає як цілісна система, чії елементи знаходяться в нерозривних валентних зв’язках – зміна хоча б одного з них у більшій чи меншій мірі впливає на всю систему.

Моральне і естетичне постають як надзвичайно делікатна діалектична єдність, що кристалізує індивідуальність з позицій родової людської сутності.

Саме вона стає мірилом соціальної проєктивної спроможності, єдиним джерелом перспективи для людини як суб’єкта, що прагне обов’язкової самореалізації. Ось чому суспільство Ж. Фреско будується на чеснотах та

ресурсах, що сприяють їх вихованню та розвитку. Достатня кількість необхідного – засобів пересування, книг у бібліотеці, житла, одягу тощо – прибере жадібність, знищить як безглузду жагу до матеріального накопичення. Нове суспільство буде функціонувати на морально-естетичних засадах, що стануть стимулом його подальшого розвитку.

Висновок

У другому розділі, спираючись на сучасні дослідження реалій сучасного етапу розвитку людства, було виявлено, що сьогоденний світ потребує глобальних соціальних проєктів, здатних здійснити кардинальні трансформації, необхідні для його збереження як простору повноцінного людського самоздійснення, яке в наш час є максимально проблематизованим. Все більш наочним стає розрив між гуманістичною ідеєю створення планетарного дому, з одного боку, і спрямуванням процесів глобалізації (всупереч надіям людства) у бік прагматизованих стандартів у всіх параметрах сучасного життя, з іншого. Моральна аморфність тренду на таку глобалізацію множить спроби пошуку соціальних альтернатив, які відштовхуються від актуальних проблем, спільних для людства. Відповідно, у центрі бажаного суспільного балансу вбачається людина з повнотою її сутнісних запитів та можливостями їх повноцінного забезпечення. Разом із моніторингом сучасного стану людства це доводить потребу у глобальному соціальному проєктуванні, заснованому на синтезі духовного і технологічного. При цьому морально-естетична складова сприймається як умова і гарант його успішності.

Показовим у цьому плані є обраний для розгляду “Проект Венера” Ж.Фреско, що продовжує своє здійснення і після смерті свого засновника. Гостро реагуючи на дегуманізований стан сучасного світу, констатує у своїй науковій і публічній діяльності причини, через які сучасна людина

відчуває непевність та хиткість свого існування, суспільну несправедливість та неможливість духовного, а також повноцінного інтелектуального зростання, Ж.Фреско запропонував людиноцентричну суспільну модель, побудовану на високих моральних принципах справедливості та суспільної рівності, загального доступу до матеріальних і духовних цінностей, на вільному, немонетаризованому сповідунні принципів гармонії, краси і добра.

Висновки

В ході дослідження було розглянуто проблеми сучасного світу з позицій людинотворчої спроможності як ознаки орієнтації на Людину. В результаті аналізу було виявлено, що кардинальні трансформації усього простору людського буття несуть із собою не лише нові можливості, а й нові, значні, проблеми, що в разі збільшують відчуття соціальної непевності й особистої невизначеності. Однією з таких проблем є криза індивідуальності, оскільки нові, гранично прагматизовані, форми організації та функціонування суспільства, а також віртуалізація реальності ускладнюють процес її самоідентифікації.

Серед деструктивних факторів сучасного етапу розвитку людського суспільства своє місце займає і процес естетизації, що знайшов свою нішу у масовій культурі у вигляді товаризації естетичних якостей. Втрата істинних духовно-естетичних орієнтирів призводить до деформацій внутрішньої людини, редукуючи її креативну складову, унеможливаючи реалізацію її родових творчих потенцій. Особистість так званої “мисливської” епохи спрямовує свої життєві сили на забезпечення безупинного споживання й боротьбу за комфортне місце під сонцем. Питання “бути чи мати” давно стало риторичним, вирішуючись здебільшого на користь другого. Світ став біля

межі свого існування, потребуючи термінових рятівних дій, спрямованих на його кардинальні масштабні перетворення.

Рух у цьому дискурсі з необхідністю призвів до аналізу історичного досвіду соціального проєктування, зокрема, до співставлення соціального проєкту і утопії. Як показала практика, різні за темпоральними обставинами свого виникнення – довчасного чи своєчасного, вони стають тотожними у момент своєї реалізації. За обома стоїть процес цілепокладання, потреба в якому є сутнісною ознакою людини.

До того ж аналіз переконує, що попри будь-який результат проєктів – успішний чи нежиттєздатний – їх вплив на подальше виникнення та реалізацію нових соціальних задумів є неспростовним. Таку позитивну тяглість впливу мали, зокрема, проєкти класиків ліберальної думки (Н. Макіавеллі, Т. Гоббса, Дж. Локка, Ж.-Ж. Руссо, Ф. Гізо, Ш. Монтеск'є, А. Токвіля), соціальне прогнозування Платона, К. Маркса та демократичні соціальні проєкти. У загальній архітектоніці "соціального будівництва" всі ці зусилля не є марними, поєднуючи у собі аналітико-критичну, прогностичну та пропагандистську функції.

Дослідження З.Баумана, Ж.Бодрійяра, М. Фуко, інш., штудії сучасних соціальних аналітиків спільні у тривозі щодо майбутнього людства й переконанням у нагальності глобальних змін на користь людини. За останні десятиліття творено достатній експертно-теоретичний ґрунт для відповідного спрямування проєктивних зусиль, що обіймають питання об'єднання людства навколо вирішення спільних проблем, ресурсо-орієнтованої економіки, екології, розвитку нових технологій, засобів масової інформації, вдосконалення методів управління і виховання тощо. Саме життя здійснює експертизу запропонованих соціальних проєктів, перевіряючи їх на гуманістичну орієнтованість. Це, зокрема, торкнулося проєкту М. Цукерберга під назвою "Побудова глобального проєкту", що за конструктивними

пропозиціями приховує, як виявилось, наступ на свободу вираження думки та спрямованість на можливу узурпацію інформаційного простору технологічними засобами.

Соціальний оптимум у цьому плані представлений, на наш погляд, “Проектом Венера” Жака Фреско. Цей діючий глобальний соціальний проект має принциповий людиноцентричний характер. Спрямований у своїх інтенціях до всього людства, він передбачає створення принципово нової моделі його буття, що враховує універсальні можливості людини і сприяє їхньому розвитку. В ньому органічно поєднані орієнтація на сутнісні потреби людини і способи та форми їх задоволення шляхом технологізації простору життя. Проект передбачає створення технологічних міст, використання в управлінні ресурсів штучного інтелекту, рух від монетарної системи до ресурсо-орієнтованої економіки заради загального забезпечення людства необхідними ресурсами і свободами.

Мобілізаційною силою у підтриманні та виконанні проекту “Проекту Венера” служить його морально-естетична складова, спрямована на гармонізацію стосунків людини зі світом, на формування сенсожиттєвої позиції на засадах краси і добра, на забезпечення творчої самореалізації кожного. Спроектвані групою Ж.Фреско міста своєю надзвичайною зовнішньою привабливістю, узгодженням з природою, збалансованістю форм, ергономічністю відповідають найвищим естетичним вимогам, позиціоновані як особливий креативний простір. В ньому все сприяє життєтворчості, яка передбачає цілісність самовияву [29], гармонійну комунікацію, гуманістичну спрямованість поведінкових і діяльнісних регуляторів [4, с. 54].

Список використаних джерел

1. Бауман З. Индивидуализированное общество. *Журнал «Свободная мысль»* / пер. с англ. под ред. В.Л. Иноземцева : Москва. Логос, 2005. 390 с.
2. Бодрийяр Ж. В тени молчаливого большинства, или конец социального : монография. Москва : Директ-Медиа, 2009. 115 с.
3. Гоббс. Т. Левіафан, або Суть, будова і повноваження держави церковної та цивільної : трактат. Київ : Дух і Літера, 2000. 601 с.
4. Гуманитарные ведомости ТПГУ им. Л. Н. Толстого : научный журнал. Тула : 2018. Выпуск 4. 155 с.
5. Давыдова Г. А. Проблема отношения человека и природы в философско-исторической концепции К. Маркса. *Вопросы философии*. 1983. С. 73–85.
6. Эриксон Э. Детство и общество : монография. СПб : Ленато, АСТ, Фонд «Университетская книга», 1996. 592 с.
7. Кастельс М. Галактика Интернет: Размышления об Интернете, бизнесе и обществе / пер. с англ. А.Матвеева : монография. Екатеринбург : У-Фактория, 2004. 328 с.
8. Кярова М. А. Функциональность утопии как феномена социальной жизни : дис. канд. философ. Наук : 09.00.11. Нальчик, 2005. 146 с.
9. Лысак И.В. Особенности самоидентификации человека в условиях современного общества : монография. Москва : Издательство «Спутник +», 2008. № 6. С. 37– 42.
10. Локк Дж. Мысли о воспитании : трактат. Москва : Мысль, 1988 С. 409–651.

11. Льюис М. NEXT. Будущее уже началось. / пер. с англ. М. Ольховская : монография. СПб.: «Крылов», 2004. 272 с.
12. Макиавелли Н. Князь / пер. с ит. Роговина С. М. : трактат. Москва : Н. Н. Ключков, 1910. 127 с.
13. Маслоу А. Цель и значение гуманистического образования. *Здравый смысл*. 1997/98. № 6. С. 40.
14. Маркс К. Экономическо-философские рукописи 1844 года. Москва : Академ. Проект, 2010. 784 с.
15. Маркс К. Капитал / пер. Степанова – Скворцова И. И. : Москва : Гос. изд. полит. лит., 1952. 797 с.
16. Мор Т. Золотая книга, столь же полезная, как и забавная, о наилучшем устройстве государства и о новом острове Утопия. *Утопический роман XVI—XVII веков* / перевод и комментарии Малеина А. И., ред. акад. Волгина В. П. : худ. лит. Москва : Ленинград : Academia, 1935. 239 с.
17. Ойзерман Т. Размышления о реальном гуманизме, отчуждении, утопизме и «позитивизме». *Вопросы философии*. 1989. № 10. С. 60–72.
18. Платон. Государство : диалог. Москва : АСТ, 2016. 27 с.
19. Поршнев Б.Ф. Социальная психология и история : 2-е изд., доп. и испр. Москва : Наука, 1979. 232 с.
20. Руссо Ж.Ж. О причинах неравенства. *Антология мировой философии*. Москва, 1970. Т. 2. С. 560–567.

21. Самохвалова В. И. Глобальные проекты: утопии, антиутопии, альтернативы. *Идеология и процессы социальной модернизации*. Москва, 2013. С. 38–61.
22. Соловьева Л. Н. Человек современной информационной эпохи: проблемы самоидентификации. *Социум и власть*. 2015. № 4. С. 50 – 55.
23. Табачковский В.Г. Категориальность мировосприятия и структура практики. *Категориальные структуры познания и практики*. Киев, 1986. С. 30–32.
24. Ткаченко Р.В., Чемшит Д.А. Утопия как средство социально-политического прогнозирования. *Політологічний вісник*. 2013. № 71. С. 285–299.
25. Устинов О. А. Концепция человека в философии К. Маркса: опыт реконструкции. *Вестник Пермского Университета*. 2016. № 4. С. 14– 21.
26. Утопические проекты в истории культуры. *К 500-летию "Утопии" Томаса Мора* : матер. Всеросс. междисцип. науч. конф., Ростов-на-Дону : Фонд науки и образования, 2017. 308 с.
27. Фреско Ж. Все лучшее, что не купишь за деньги : монография : Global Cyber Visions, 2002. 200 с.
28. Хёсле В. Кризисы индивидуальной и коллективной идентичности. *Журнал Вопросы философии*. 1994. № 10 . С. 112–123.
29. Баева Л. В. Ценностные основания индивидуального бытия: опыт экзистенциальной аксиологии : монография. Москва : Прометей МПГУ, 2003. 140 с.

30. Чашина А. А. Метафизика и диалектика социальных проектов. *Сибирский журнал науки и технологий*. 2006. № 5. С. 257– 262.
31. Чашина А. А. Социально-философский анализ социальных проектов : дис. канд. филос. наук : 09.00.11. Красноярск. 2007. 170 с.
32. Шатунова Т. М. Эстетика социального. Эстетическое начало в процессе идентификации современного человека : учебн. пос. по эстетике. Казань : Казан. ун-т, 2012. 140 с.
33. Anders G. Die Antiquiertheit des Menschen Bd. I: Über die Seele im Zeitalter der zweiten industriellen Revolution : monograph. German : 1956. 353 с.
34. Baczko. B. Utopia. *Enciclopedia delle scienze sociali*. 1998. URL: [https://www.treccani.it/enciclopedia/utopia %28Enciclopedia-delle-scienze-sociali %29/](https://www.treccani.it/enciclopedia/utopia_%28Enciclopedia-delle-scienze-sociali%29/) (дата звернення: 17.05.2021).
35. Bauman Z. Living in Utopia // D. Held, H.L. Moore and K. Young (ed.). *Cultural politics in a global age*. Oxford, 2007. P. 316–323.
36. Giroux H. Utopian Thinking Under the Sign of Neoliberalism: Towards a Critical Pedagogy of Educated Hope . *Democracy & Nature*. 2003. Vol. 9, № 1. P. 91–105.
37. King A., Schneider B. The First Global Revolution: A Report by the Council of The Club of Rome : monograph. United States : 1991. P. 259.
38. Manent P. An Intellectual History of Liberalism. 1987. P. 216.

39. Zuckerberg M. E. Building global community URL:
https://m.facebook.com/nt/screen/?params=%7B%22note_id%22%3A3707971095882612%7D&path=%2Fnotes%2Fnote%2F&rdr (дата звернення: 17.05.2021).